

فصلنامه علمی- پژوهشی **رهیافت**

سال دوازدهم، شماره ۴۲، بهار ۱۳۹۷

صفحه ۱۰۷ تا ۱۲۶

طراحی برنامه درسی مبتنی بر اقتصاد مقاومتی، با تمرکز به دو مؤلفه، تکیه بر ظرفیت‌های داخلی و اصلاح الگوی مصرف

ابوالفضل یزدانی / دانش آموخته دکتری برنامه ریزی درسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اصفهان (خوراسگان)، اصفهان، ایران anma@chmail.ir

نرگس کشتی ارای / دانشیار گروه علوم تربیتی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اصفهان (خوراسگان)، اصفهان، ایران (نویسنده مسئول). keshtiaray@gmail.com

مصطفی عمادزاده / استاد دانشکده اقتصاد دانشگاه اصفهان. emazir@yahoo.com

چکیده

از آنجا که مشکلات و مسائل اقتصادی در جهان و ایران ناشی از بی‌توجهی به مقوله اقتصاد در برنامه‌های درسی در آموزش و پرورش بوده و الگوی اقتصاد مقاومتی نیز به عنوان یک از استراتژی و راهکار مهم توسعه پایدار، در ادبیات توسعه ایران توسط مقام معظم رهبری مطرح شده است. هدف این پژوهش ارائه طرح برنامه‌درسی مبتنی بر اقتصاد مقاومتی بر تمرکز به دو مؤلفه تکیه بر ظرفیت‌های داخلی و اصلاح الگوی مصرف می‌باشد که با روش کیفی (سنتزپژوهی) انجام شده است. حوزه پژوهش کلیه مقالات و متون مرتبط با مولفه‌های اقتصاد مقاومتی بوده که از بانک‌های اطلاعات علمی الکترونیک دریافت و مبتنی بر روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند. روش تجزیه و تحلیل اطلاعات، با استفاده از روش ضریب روایی محتوا (CVR)، مفاهیم و زیرمؤلفه‌هایی که قابلیت بسترسازی در نظام آموزشی را دارند مورد شناسایی قرار گرفت. دو مؤلفه اصلاح الگوی مصرف و تکیه بر ظرفیت‌های درونی به عنوان مؤلفه‌هایی که قابلیت بسترسازی در آموزش و پرورش را دارند شناسایی شدند. که در نهایت با استفاده از طرحواره سه عنصری برنامه درسی گودلد (عنصر محتوایی - عنصر سیاسی، اجتماعی - و عنصر فنی حرفه ای) مدل برنامه درسی مبتنی بر مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی برای آموزش و پرورش ارائه گردید. پیشنهاد می‌گردد در جهت تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی، مدل ارائه شده برای برنامه درسی در آموزش و پرورش مورد استفاده قرار گیرد.

کلیدواژه: آموزش و پرورش، اقتصاد مقاومتی، برنامه درسی، اصلاح الگوی مصرف، مؤلفه تکیه بر ظرفیت داخلی.

تاریخ تأیید ۱۳۹۷/۰۲/۰۳

تاریخ دریافت ۱۳۹۶/۱۲/۲۱

مقدمه

مشکلات و مسائل اقتصادی در جهان و ایران ناشی از بی‌توجهی به مقوله اقتصاد در آموزش و پرورش می‌باشد حداقل این مهم می‌تواند به عنوان یکی از دلایل نابسامانی اقتصادی در دنیا باشد. آموزش و پرورش نقش مهمی در رفتار فردی و اجتماعی و رشد فرایند اقتصادی دارد و توانایی‌های متعددی را به نیروی کار انتقال می‌دهد موجب افزایش تولید و بازدهی کار جوانان می‌شود (عمادزاده ۱۳۸۲: ۱۷). از این جهت باید ساز کارهای تحصیل و یادگیری در طول زندگی افراد برنامه ریزی گردد (عصاریان نژاد و تائب، ۱۳۸۶). تجارب نظام‌های آموزشی در دنیا نیز حاکی از این مطلب است که کشورهای پیشرفته به عناصر شناختی و مهارتی و گرایشی شهروندان خود در عرصه‌های زندگی عملی روزمره و همچنین به توسعه و پیشرفت کشور خود در عرصه کلان، توجه لازم را داشته اند و نیاز به تربیت اقتصادی و آموزش‌ها و آموزه‌های اقتصادی در زندگی آتی فراگیران اهمیت کم نظیر نسبت به گذشته پیدا کرده است. ریکاردو (۱۸۲۳-۱۷۷۳) از اقتصاددانان معروف قرن هیجده اظهار می‌کند که افراد متخصص پیش از آن که برای فرزندان خود پرستار استخدام کنند از آنان در مورد این که آیا می‌توانند علم اقتصاد را به کودکان تدریس کنند، می‌پرسیدند (سنجابی، ۱۳۷۰، به نقل از پیغامی، ۱۳۹۰). در حالی که با توجه به نتایج پژوهش‌های انجام (پیغامی و تورانی، ۱۳۹۰؛ سیدی و همکاران، ۱۳۹۰؛ فخری، ۱۸۹) تجربه سه دهه اخیر در حوزه آموزش اقتصاد در ایران نشان می‌دهد که این رویکرد در حوزه آموزش اقتصاد با مشکلاتی جدی مواجه شده است. به رغم ملموس بودن مسئله اقتصاد در زندگی انسانها، اما عملاً در مدارس و نظام‌های آموزشی ایران به این مقوله نه تنها توجه نشده، بلکه مورد غفلت نیز قرار گرفته است.

باید اذعان نمود که نظام فعلی آموزشی اقتصاد در ایران بخصوص در آموزش و پرورش اثر بخشی لازم را نداشته است، لذا توجه ویژه به برنامه درسی اقتصاد از طریق طراحی برنامه درسی مبتنی بر اقتصاد ضروری می‌باشد (مسیمی و همکاران، ۱۳۸۹: ۳۲). صاحب نظران و اندیشمندان حوزه تعلیم و تربیت، برنامه درسی را مهم‌ترین عنصر تشکیل دهنده نظام تعلیم و تربیت می‌دانند (کشتی آرای، ۱۳۸۶: ۱۸). طراحی برنامه درسی، آرایشی از یک سری فعالیتها می‌باشد که دانش آموزان را با موضوعات درسی درگیر کرده و آنها را از راه‌های مختلف هدایت می‌کند (Kridel, 199:2010). به عقیده گودلد، برنامه درسی باید به گونه‌ای طراحی شود تا بتواند حس مسئولیت دانش آموزان را افزایش داده و باعث بهبود تجارب آموزشی آنان شود (یوسف زاده و همکاران، ۱۳۹۲: ۴۲).

رویکرد اقتصاد مقاومتی در سال‌های اخیر توسط رهبر انقلاب اسلامی، با دانش کامل از تمرکز دشمن بر مسائل اقتصادی و توسعه مردم ایران ارائه گردیده است. اقتصاد مقاومتی حتی در شرایط نرمال برای توسعه و افزایش رفاه جامعه برنامه مناسبی می‌باشد (زین‌العابدینی و دهقانپور، ۲۰۱۴). و به عنوان یک از استراتژی و راهکار مهم توسعه پایدار، در ادبیات توسعه ایران مطرح شده است و تبیین آن بر عهده حوزویان و دانشگاهیان گذاشته شده است. مقام معظم رهبری در سال ۱۳۸۹ در دیدار با دانشجویان در خصوص اقتصاد مقاومتی فرمودند: «اقتصاد مقاومتی، یعنی آن اقتصادی که در شرایط فشار، در شرایط تحریم، در شرایط دشمنی‌ها و خصومت‌های شدید می‌تواند تعیین کننده رشد و شکوفایی باشد» (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار دانشجویان، ۱۶/۵/۹۱). در تحقق چنین اقتصادی، فرهنگ سازی از طریق آموزش و پرورش و همکاری همه‌ی قوای کشور لازم و ضروری است، زیرا عملی کردن اقتصاد مقاومتی امری فقط اقتصادی نیست (دری نوگرانی و اصفهانی، ۱۳۹۲: ۱۳۷).

در ادبیات جهانی، اقتصاد مقاومتی دیده نمی‌شود و بیشتر از اصطلاح فنریت اقتصادی^{۱۰} استفاده شده است. فنریت اقتصادی را بریگو گلیو (۲۰۰۶) به از برعهده بر آمدن معنی کرده است؛ یعنی قادر بودن یک کشور به ایستادگی پس از شوکها، و در بیانی دیگر به عنوان ابزاری انعطاف پذیر، برای جذب شوک ها (بریگو گلیو، ۲۰۱۱: ۵) تعریف کرده است. در مقاله‌ای دیگر، بریگو گلیو (۲۰۱۳)، فنریت اقتصادی را به عنوان عامل مقابل آسیب پذیری اقتصادی می‌داند. از نظر رز (۲۰۰۸) نیز فنریت اقتصادی به توان یک سیستم برای بهبود از شوکی پایدار می‌باشد. و همچنین رز (۲۰۰۷)، انعطاف پذیری و تاب آوری را توانایی سیستم در مواقع بحران برای حفظ کارکرد تعریف کرده است. از تاب آوری در معنای مقاومت، به معنای حفاظت از سرمایه‌های طبیعی در بلند مدت نیز تعریف شده است (اوت، ۲۰۰۴).

با توجه به اینکه اقتصاد مقاومتی به مثابه نظریه و الگوی نظری، چشم انداز و سیاست‌های کلان برنامه توسعه را در آینده ایران اسلامی مشخص کرده است از این جهت ضرورت دارد تا همه در تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی تلاش نمایند. یکی از مسیرهای دست یافتن به این امر مهم، طراحی برنامه درسی مبتنی بر مولفه‌های اقتصاد مقاومتی در آموزش و پرورش می‌باشد.

مقام معظم رهبری در جلسه تبیین سیاست‌های اقتصادی مقاومتی در مورخه ۹۲/۱۲/۲۰ برای اقتصاد مقاومتی ده مؤلفه اساسی را عنوان نمودند و به تفصیل در مورد هریک از آنها توضیحات

10. economics resilience

لازم را ارائه نمودند که عبارتند از: ایجاد تحرک و پویایی در اقتصاد کشور و بهبود شاخص‌های کلان اقتصادی، توانایی مقاومت در برابر عوامل تهدید، تکیه بر ظرفیت‌های داخلی، رویکرد جهادی داشتن، مردم محوری، تامین امنیت اقلام راهبردی و اساسی مردم و خودکفایی در اقلام راهبردی به ویژه غذا و دارو، کاهش وابستگی به درآمد نفت، اصلاح الگوی مصرف، فساد ستیزی، دانش محوری (اقتصاد دانش بنیان).

از آنجا که اقتصاد مقاومتی یکی از سیاست‌های کلان همه دستگاه‌های کشور و دغدغه مسئولین و صاحب نظران می‌باشد و مغفول ماندن مباحث اقتصادی در آموزش و پرورش ایران و مطالعه تحقیقات انجام شده محققان را بر آن داشت تا با هدف ارائه طرح برنامه درسی مبتنی بر اقتصاد مقاومتی برای آموزش و پرورش ایران به پژوهش بپردازد. شایان توجه است که تحقیقات در مورد برنامه درسی بر اساس اقتصاد مقاومتی در حال گسترش است، ولی پرداختن به تمامی ابعاد آن مستلزم تحقیقات بیشتر و کاربردی‌تر می‌باشد تا برای اجرا در اختیار دست‌اندرکاران آموزش و پرورش قرار گیرد. در این مطالعه، محققان با استفاده از مؤلفه‌های مطرح شده توسط مقام معظم رهبری برای اقتصاد مقاومتی در جلسه تبیین سیاست‌های اقتصاد مقاومتی در مورخه ۹۶/۱۲/۲۰ و مؤلفه‌های تبیین شده (با قابلیت بستر سازی آموزشی) اقتصاد مقاومتی با روش کیفی سنتز پژوهی (یزدانی، کشتی آرا و عمادزاده، ۱۳۹۵) در تلاش هستند تا پس از شناسایی مفاهیم و زیر مؤلفه‌های مرتبط با مؤلفه‌های تکیه بر ظرفیت‌های داخلی و اصلاح الگوی مصرف اقتصاد مقاومتی و اعتباربخشی آنها، با بهره‌گیری از طرحواره سه عنصری (عنصر محتوایی (جوهری)، عنصر سیاسی اجتماعی و عنصر فنی حرفه‌ای گودلد (شورت، ۱۳۸۸: ۲۸۱) برنامه درسی مبتنی بر مؤلفه‌های تکیه بر ظرفیت‌های داخلی و اصلاح الگوی مصرف اقتصاد مقاومتی برای آموزش و پرورش را طراحی نمایند. بنابراین سوالات اساسی تحقیق به شرح زیر می‌باشد.

- ۱- زیرمؤلفه‌های مرتبط با مؤلفه اصلاح الگوی مصرف اقتصاد مقاومتی کدامند؟
- ۲- زیرمؤلفه‌های مرتبط با مؤلفه تکیه بر ظرفیت‌های داخلی اقتصاد مقاومتی کدامند؟
- ۳- زیرمؤلفه و مفاهیم مرتبط با دو مؤلفه اصلاح الگوی مصرف و تکیه بر ظرفیت‌های داخلی اقتصاد مقاومتی از اعتبار لازم برخوردار هستند؟
- ۴- الگوی طراحی برنامه درسی مبتنی بر اقتصاد مقاومتی، با تمرکز به دو مؤلفه، تکیه بر ظرفیت‌های داخلی و اصلاح الگوی مصرف چگونه است؟

۱) پیشینه پژوهش

با توجه به بررسی پژوهش‌های انجام یافته در حوزه اقتصاد مقاومتی ملاحظه می‌شود که اکثر پژوهش‌ها به تبیین مفهوم اقتصاد مقاومتی یا تطبیق ماهیت اقتصاد مقاومتی با سایر الگوهای اقتصادی پرداخته‌اند. و همچنین در پژوهش‌های انجام یافته در حوزه برنامه‌درسی و اقتصاد مقاومتی نیز عمدتاً به ضرورت توجه به اقتصاد مقاومتی در برنامه‌درسی و فرهنگ سازی آن (تحقیق تیرگر و آقاری، ۱۳۹۴ و فرزندی و همکاران، ۱۳۹۴)، تطبیق اقتصاد مقاومتی با برنامه درسی ملی (رحمان‌پور و همکاران، ۱۳۹۵)، بررسی مبانی دینی اقتصاد مقاومتی ادیب و همکاران، ۱۳۹۵) و موانع تحقق اقتصاد مقاومتی و تجزیه و تحلیل جایگاه اقتصاد مقاومتی (رنجبر، ۱۳۹۶؛ امام جمعه زاده و محمودی رجا، ۱۳۹۴) پرداخته شده است و برخی از پژوهش‌های انجام یافته نیز به بی‌توجهی موضوعات اقتصادی در کتاب‌های درسی اشاره داشته‌اند و بر اهمیت طرح مسایل اقتصادی در آموزش و پرورش و مغفول ماندن موضوع اقتصاد تاکید داشته‌اند (پیغامی و تورانی، ۱۳۹۰؛ سیدی و همکاران، ۱۳۹۰؛ فخری، ۱۳۸۹). شایان ذکر است، با توجه به این که درمورد ارائه الگوی برنامه درسی مبتنی بر مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی تحقیقی انجام نشده است فلذا در راستای عملیاتی نمودن رویکرد اقتصاد مقاومتی در نظام آموزشی کشور و توجه ویژه به هریک از مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی در برنامه‌های درسی و کمک به گفتمان‌سازی آن، این پژوهش انجام شده است. در ادامه، تحقیقات انجام شده مرتبط با موضوع در قسمت زیر ارائه می‌گردد.

ادیب و همکاران (۱۳۹۵) در تحقیقی با عنوان بررسی مبانی دینی الگوی مطلوب برنامه درسی تربیت اقتصاد مقاومتی، با روش تحلیلی - استنتاجی انجام داده‌اند که یافته‌های آن نشان می‌دهد مبانی برنامه درسی تربیت اقتصادی مبتنی بر اقتصاد مقاومتی شامل: لزوم دوری از سلطه پذیری برای دستیابی به حیات طیبه، اعتقاد به علم و حکمت الهی در ضرورت استقلال اقتصادی، عزت مندی، ایمان و استقامت بر آن و عمل به مقتضای آن در مبارزه با اولیای طاغوت و سلطه گران می‌باشد.

رنجبر (۱۳۹۶) در مقاله‌ای با عنوان موانع تحقق اقتصاد مقاومتی در جمهوری اسلامی ایران به این نتیجه رسید است که نبود ثبات اقتصادی کلان، کسری بودجه در نرخ تولید ناخالص داخلی، بالا بودن نرخ تورم و بیکاری، عدم وجود اقتصاد دانش بنیان، ناکارآمدی بازارها در اقتصاد خرد، گسترده‌گی و چیرگی دولت، نبود تجارت آزاد، عدم نظارت و مدیریت مناسب، توسعه پایین اجتماعی از جمله موانع تحقق اقتصاد مقاومتی می‌باشند.

رحمان پور و همکاران (۱۳۹۵) در تحقیقی با عنوان «بررسی برنامه درسی ملی در ارتباط با مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی از دیدگاه صاحب‌نظران» که با روش کیفی تحلیل محتوا اسنادی و مصاحبه با صاحب‌نظران انجام شده است نتایج تحقیق نشان می‌دهد که برنامه درسی ملی دلالت‌هایی برای تحقق مضامین اقتصاد مقاومتی می‌باشد.

یزدانی، کشتی آرای و عماد زاده (۱۳۹۵) در رساله دکتری با موضوع «طراحی برنامه درسی مبتنی بر مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی برای آموزش و پرورش ایران» با استفاده از روش کیفی سنتزپژوهی به بررسی و تبیین مؤلفه‌های دهگانه مطرح شده از سوی مقام معظم رهبری پرداخته‌اند که در نتیجه بخش اول تحقیق، مؤلفه‌هایی که قابلیت بستر سازی در نظام آموزشی را دارند تبیین نموده‌اند. مؤلفه‌های تبیین شده به روش سنتزپژوهی عبارتند از: اصلاح الگوی مصرف، تکیه بر ظرفیت‌های داخلی، دانش محوری (اقتصاد دانش بنیان)، فساد ستیزی، تامین امنیت اقلام راهبردی و اساسی مردم و خودکفایی در اقلام راهبردی، مردم محوری.

تحقیق تیرگر و آق‌لری (۱۳۹۴) در تحقیق خودشان تاکید کرده‌اند که ضرورت دارد، بیش از پیش نسبت به فرهنگ سازی، آموزش و معرفی مصادیق اقتصاد مقاومتی همت گذاشته شود. فرزندی و همکاران (۱۳۹۴) در تحقیقی با عنوان «اقتصاد مقاومتی در جمهوری اسلامی ایران: چالش‌ها و راهبردها» نشان دادند که از جمله چالش‌ها و موانع تحقق اقتصاد مقاومتی عبارتند از: فقدان اصلاح الگوی مصرف بهینه، ناکارآمدی نظام مالیاتی، ضعف‌های زیرساختی، واردات بی رویه، حمایت نکردن از حقوق مصرف کنندگان، و از جمله راهبردهای ارائه شده در این پژوهش مدیریت مصرف، قناعت، ترجیح کالای داخلی بر کالاهای خارجی مدیریت واردات و توسعه صادرات را می‌باشند.

امام جمعه زاده و محمودی رجا (۱۳۹۴) در مقاله خود با عنوان تجزیه و تحلیل جایگاه اقتصاد مقاومتی در تحقق گفتمان الگوی اسلامی و ایرانی پیشرفت و چشم انداز افق ۱۴۰۴ با روش توصیفی - تحلیلی به این نتیجه رسیده‌اند که اقتصاد مقاومتی با الهام گیری از اقتصاد اسلامی با بهره گیری از ظرفیت و توانایی‌های افراد، ضمن نقد جرایانات حاکم بر جهان فعلی؛ به بعد عدالت و مالکیت بر مبنای ویژگی‌هایی چون تطابق بازار شرع، شفافیت قوی درونزا و برونزا، حاکمیت اخلاق اسلامی، هدایت و نظارت توأم دولت و ملت، بهبود وضع معیشت، عدالت محوری و تولید ثروت بر مبنای شرعی و بومی در دستور کار قرار داده است.

پیغامی و تورانی (۱۳۹۰) تحت عنوان «نقش برنامه درسی اقتصاد در برنامه تعلیم و تربیت رسمی و عمومی دنیا، ارائه یک برنامه عمل برای یک برنامه درسی مغفول» که در آن بر

ضرورت ارائه یک برنامه عمل و معرفی برنامه درسی مغفول مانده اقتصاد در برنامه درسی ملی برای سیاستگزاران و برنامه ریزان تعلیم و تربیت تاکید شده است

سیدی و همکاران در سال (۱۳۹۰) تحقیقی با عنوان «بررسی پیام‌ها و مفاهیم اقتصادی در کتاب‌های درسی دوره ابتدایی»، با روش تحلیل محتوا انجام داده اند که نتایج این پژوهش نشان می‌دهد نظم خاص در ارائه پیام‌های اقتصادی در پایه‌های مختلف حاکم نبوده است.

نتایج پژوهش فخری (۱۳۸۹) با عنوان «سنجش دانش اقتصادی دانش آموزان» نشان می‌دهد که ۷۴ درصد دانش آموزان از دانش اقتصادی پایه به روز برخوردار نیستند. در واقع رویکردهای ترجمه محور، نتوانسته است دانش آموزان و دانشجویان متفکر خلاق و نقاد تربیت کند.

۲) چارچوب مفهومی تحقیق

۲-۱) اقتصاد مقاومتی

در راستای تسریع در نیل به اهداف کلان کشور، تحت شرایط سیاسی- اقتصادی حاکم در داخل و خارج کشور به دنبال تحریم‌های گسترده سران غربی علیه کشور، طی جلسه‌ای با جمعی از کار آفرینان و نخبگان کشور در تاریخ ۱۳۸۹/۶/۱۶ واژه‌ای تحت عنوان اقتصاد مقاومتی از سوی رهبر معظم انقلاب اسلامی برای بهبود شرایط رفاهی کشور و خنثی کردن تهدیدات مخالفان نظام در ساختار کلان سیاسی- اقتصادی ایران مطرح گردید.

این رویکرد می‌کوشد با بهره‌گیری از تمام ظرفیت و توانایی‌های افراد ضمن نقد جرایانات حاکم بر جهان فعلی که بصورت افراط و تفریط، مسئله اصالت فرد و جامعه در دو قالب نظام سرمایه داری که تاکید جدی بر مالکیت خصوصی و فقدان حقیقتی به نام اجتماع، آزادی‌های مطلق اقتصادی را توجه کند (امام جمعه زاده و محمودی، ۱۳۹۴: ۹۱). در اقتصاد مقاومتی؛ اقتصاد ابزاری برای اهداف والاتری مانند داشتن جامعه‌ای انسانی است و سود بیشتر توجیه کننده هر اقدام و عملی نیست، و اقتصاد مقاومتی، یک اقتصاد انسان محور است (بهرامی کمیل و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۰۵)

در بیانات مقام معظم رهبری، اقتصاد مقاومتی یک نوع الگوی اقتصادی است که بر گرفته از فرهنگ، ارزش‌های اسلامی و انقلابی است و ویژگی بارز آن توانمندی اقتصاد کشور مقابله با تهدیدهای دشمن و تبدیل آن به فرصتی برای پیشرفت بیشتر است. مقام معظم رهبری در جلسه تبیین سیاست‌های اقتصاد مقاومتی در مورخه ۹۶/۱۲/۲۰ برای اقتصاد مقاومتی ده مؤلفه مهم را مطرح نمودند که مؤلفه‌های دهگانه اقتصاد مقاومتی عبارتند از: ایجاد تحرک و پویایی

در اقتصاد کشور و بهبود شاخص‌های کلان اقتصادی، توانایی مقاومت در برابر عوامل تهدید، تکیه بر ظرفیت‌های داخلی، رویکرد جهادی داشتن، مردم محوری، تامین امنیت اقلام راهبردی و اساسی مردم و خودکفایی در اقلام راهبردی به ویژه غذا و دارو، کاهش وابستگی به درآمد نفت، اصلاح الگوی مصرف، فساد ستیزی، دانش محوری (اقتصاد دانش بنیان).
با بررسی تحقیقات پیشین (یزدانی و همکاران، ۱۳۹۵)، برای شناسایی مؤلفه‌های دهگانه اقتصاد مقاومتی که نیاز به بستر سازی آموزشی دارند، با بهره‌گیری از روش دلفی، از نظرات متخصصان استفاده شده است. ابزار مورد استفاده در این قسمت پرسشنامه بوده و روش تجزیه و تحلیل، ضریب نسبی روایی محتوایی می‌باشد. نتایج بررسی‌ها در جدول (۱) در زیر ارائه می‌گردد.

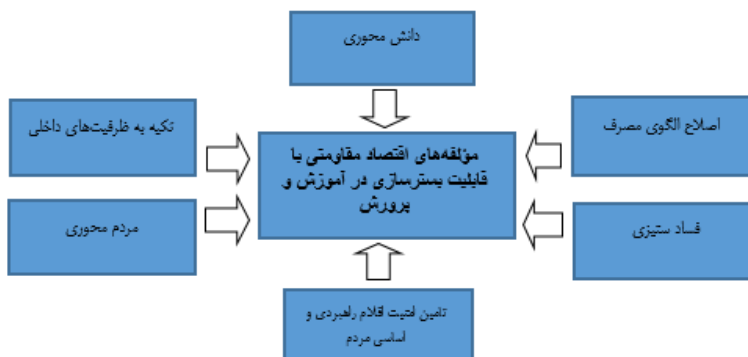
جدول (۱) ضریب نسبی روایی محتوایی، مؤلفه‌های دهگانه اقتصاد مقاومتی از نظر متخصصان

مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی	CVR	ملاک > ۰/۳۷*
اصلاح الگوی مصرف	۰,۶۸	*
تکیه بر ظرفیت‌های داخلی	۰,۶۸	*
دانش محوری (اقتصاد دانش بنیان)	۰,۶	*
فساد ستیزی	۰,۵۲	*
تامین امنیت اقلام راهبردی و اساسی مردم و خودکفایی در اقلام راهبردی	۰,۵۲	*
مردم محوری	۰,۴۴	*
توانایی مقاومت در برابر عوامل تهدید	۰,۳۶	-
کاهش وابستگی به درآمد نفت	۰,۲۱	-
ایجاد تحرک و پویایی در اقتصاد کشور و بهبود شاخص‌های کلان اقتصادی	۰,۲	-
رویکرد جهادی داشتن در حوزه اقتصادی	۰,۰۴	-

با توجه به جدول (۱) پس از اخذ نظر ۲۵ متخصص حوزه اقتصاد جهت بررسی اعتبار محتوایی از ضریب نسبی روایی محتوا استفاده گردید. با توجه به جدول تصمیم‌گیری ضریب نسبی روایی محتوا و با در نظر گرفتن اینکه تعداد متخصصان در این مرحله ۲۵ نفر بودند ملاک ۳۷ درصد برای تصمیم‌گیری در خصوص اعتبار محتوای مولفه‌ها در نظر گرفته شده است. در نتیجه بررسیها، به ترتیب مؤلفه‌های اصلاح الگوی مصرف، تکیه بر ظرفیت‌های داخلی، دانش محوری (اقتصاد دانش بنیان)، فساد ستیزی، تامین امنیت اقلام راهبردی و اساسی مردم و

خود کفایی در اقلام راهبردی، مردم محوری بالاتر از ملاک تصمیم گیری قرار گرفتند. بنابر این شش مولفه مورد نظر نیازمند بستر سازی آموزشی می‌باشند (یزدانی، کشتی آرای و عمادزاده، ۱۳۹۵: ۱۲۶) که در شکل (۱) نمایش داده می‌شود.

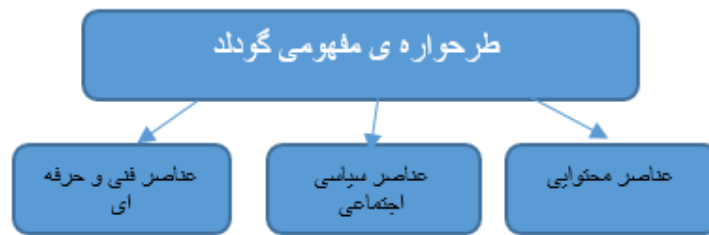
شکل (۱). مؤلفه‌های شناسایی شده اقتصاد مقاومتی با قابلیت بستر سازی در نظام آموزش

با انجام تکنیک دلفی و نظر خواهی از صاحب نظران، دو مؤلفه اصلاح الگوی مصرف و تکیه بر ظرفیتهای درونی دارای بیشترین میانگین بودند جهت بستر سازی آموزشی مورد شناسایی قرار گرفته است که در این پژوهش با تمرکز بر این دو مؤلفه (اصلاح الگوی مصرف و تکیه بر ظرفیتهای داخلی)، الگوی طراحی برنامه درسی ارائه خواهد شد.

۲-۲) برنامه درسی

گودلد (۱۹۷۹) و دستیاران او طرحواره‌ای مفهومی تدوین کردند که به صورت جامع تصمیم گیری در برنامه درسی را تعریف می‌کند. در این طرحواره سه عنصر اصلی فرض می‌شوند: محتوایی (جوهری)، سیاسی اجتماعی و فنی حرفه‌ای. عناصر محتوایی با آنچه فرا گرفته می‌شود سر و کار دارند و با تمامی حیطه‌ها (اجتماعی، سازمانی، شخصی/تجربی و ایدئولوژیک) در ارتباط اند. گودلد گزینه ایدئولوژیک را به فهرست عناصر معمول اضافه می‌کند و خاطر نشان می‌سازد که ارزش‌ها و منافع بخشی از سرشت تمامی انسانهاست، بنابراین در همه تصمیمات برنامه ریزی درسی حاضرند. عناصر سیاسی - اجتماعی شامل گروهها و افرادی است که بر تصمیم گیری برنامه درسی تاثیر می‌گذارند. گودلد این گروه کلی را تحت عبارت «نهاد تایید کننده» معرفی می‌کند. عناصر فنی - حرفه‌ای دانش و مهارتهای مربوط و نیز

دانشهای حرفه‌ای سودمندند. این عناصر به عنوان اجزای مکمل عناصر تمامی حیطه‌ها شناخته می‌شوند (شورت، ۱۳۸۸: ۲۸۱). طبق شکل (۲) جهت طراحی برنامه درسی مبتنی بر اقتصاد مقاومتی عناصر سازنده طرحواره مفهومی گودلد به عنوان مدل پیشینی مورد نظر قرار گرفت.

شکل (۲). طرحواره مفهومی برنامه درسی

۳- روش پژوهش

این پژوهش که با هدف ارائه طرح برنامه درسی مبتنی بر مؤلفه‌های تکیه بر ظرفیت‌های داخلی و اصلاح الگوی مصرف اقتصاد مقاومتی انجام شده است ابتدا جهت تبیین و استخراج زیر مؤلفه‌های هر یک از مؤلفه‌های شناسایی شده (تکیه بر ظرفیت‌های داخلی و اصلاح الگوی مصرف) اقتصاد مقاومتی از روش کیفی سنتز پژوهی یا روش تلفیقی استفاده شد. در این روش دانش و یافته‌های موجود در مطالعات و گزارش‌های منفرد حوزه اقتصاد مقاومتی مورد مطالعه و در قالبی جدید متناسب با نیازهای برنامه درسی مورد سازماندهی و تفسیر قرار می‌گیرند که معمولاً برای استفاده مستقیم در تصمیم‌گیری مناسب نیست این دانش باید با دانش تولید شده در دیگر مطالعات مربوط پیوند یابد و کل مجموعه دانش حاصل در قالبی متناسب با نیازهای کنونی به دانش مورد ارزیابی، سازماندهی مجدد و تفسیر قرار گیرد. در این پژوهش مجموع ۴۸ مقاله و سخنرانی مقام معظم رهبری، از بانک‌های اطلاعات علمی الکترونیک و جستجو در پایگاه‌های اطلاعاتی مگیران، ایرانداک، و مجلات معتبر علمی پژوهشی داخلی و خارجی، با کلیدواژه اصلاح الگوی مصرف و تکیه بر ظرفیت داخلی و درونی مورد بررسی قرار گرفت و تعداد ۲۱۰ زیرمؤلفه استخراج گردید. پس از تبیین هر یک از مؤلفه‌های اصلاح الگوی مصرف و تکیه بر ظرفیت‌های درونی، در ادامه کار، زیر مؤلفه‌های استخراج شده، در اختیار ۲۵ صاحب‌نظران و متخصصان حوزه اقتصاد قرار گرفت و پس از استخراج ضریب روایی